

IMPORTANTE DESCOPERIRI ARHEOLOGICE DIN PERIOADA DE FORMARE A POPORULUI ROMÂN ÎN AȘEZAREA DE LA IĂȘI—NICOLINA

ION IONIȚĂ

Situată la limita contactului dintre Podișul Central Moldovenesc, la sud, și Cîmpia Moldovei (Jijiei), la nord, valea pîrului Nicolina a fost dintotdeauna o cale directă de legătură între cele două regiuni, fapt ce a determinat o intensă locuire a ei din antichitate. Caracteristicile de relief și de climă ale văii Nicolina, deosebit de favorabile așezărilor umane și diferitelor activități economice, au fost permanent valorificate de om de-a lungul istoriei. Prin poziția geografică a așezărilor, locuitorii de aici au putut beneficia de posibilitățile oferite atât de regiunea platoului mai înalt, de la sud, cât și de zona de silvostepă, de la nord. Ei au avut la îndemînă bogate resurse de apă, loturi foarte bune pentru practicarea agriculturii, terenuri întinse pentru pășunat și, de asemenea, mari suprafețe de păduri, care au constituit zone largi de vînătoare și totodată rezerve îndestulătoare de material lemnos folosit la construcții și pentru foc.

Lucrările arheologice de teren întreprinse în bazinul pîrului Nicolina, la sud de Iași, desfășurate pe șantierul de la Hlineca (1952—1954, 1964) ² și Lunca Ciurci (1954) ³, ca și cercetările de suprafață în zonă ⁴, au stabilit că locuirea din a doua epocă a fierului (secolele III—II î.e.n.) și din secolele VIII—XVIII a fost deosebit de intensă. De asemenea, prin aceleași cercetări au fost semnalate și alte resturi de locuire din paleolitic, neolitic, epoca bronzului, prima epocă a fierului și secolul IV e.n.

În perioada 1975—1978 au fost efectuate ample săpături de salvare în marginea de sud a orașului Iași (cartierul Nicolina), în zona în care se construiește Combinatul de utilaj greu, prin care au fost descoperite numeroase complexe arheologice din secolele IV—VI e.n., între care 32 locuințe (17 adîncite în sol și 15 construite la suprafață), 4 vetre din piatră și lut, 2 cuptoare din piatră, 23 gropi cu resturi menajere și 5 ateliere de olărie ⁵.

Așezarea era situată pe marginea terasei inferioare a pîrului Nicolina și se întindea pe o distanță de circa 1600 m, fiind împărțită în mod natural, în trei sectoare, prin două mici ravenări (sectorul A la nord, sectorul B la sud și sectorul C în centru). Întrucît dezvelirea în întregime a așezării nu era posibilă, s-a recurs la cercetarea parțială a fiecăruia din cele trei sectoare. În sectoarele B și C (de la sud și din centru) au fost executate secțiuni perpendiculare pe marginea terasei, la distanță de 1 m, care au tăiat de-a latul întreaga așezare. Numai secțiunile săpate în sectorul A (de nord) au fost la distanțe mai mari, de circa 18—20 m (fig. 1).

Cele 32 de locuințe aparțin de două categorii distincte. Din prima categorie fac parte locuințele adîncite în sol (bordeie și semibordeie), iar din cea de a doua locuințele construite la suprafața solului. În cuprinsul ambelor categorii de locuințe se pot remarca deosebiri evidente în ceea ce privește orientarea, suprafața și dotarea cu vetre sau cuptoare pentru foc. De asemenea, la locuințele îngropate în sol pot fi sesizate diferențieri și în ceea ce privește adîncimea pînă la care au fost îngropate, iar la locuințele de suprafață modul în care spațiul lor a fost compartimentat (una sau două încăperi).

¹ C. Papp, *Contribution à la bryogéographie des environs de Jassy, Annales Scientifiques de l'Université de Jassy*, 16, 1930—1931, p. 555—561; idem, *Contribuțiuni geobotanice asupra văii pîrului Nicolina, Buletinul Societății române de geografie*, 53, 1934, p. 317—334.

² M. Petrescu-Dimbovița și colab., *Șantierul Hlineca-Iași, SCIV*, 4, 1953, 1—2, p. 312—334; 5, 1954, 1—2, p. 233—246; 6, 1955, 3—4, p. 687—701; Stela Cheptea, *Săpăturile de la Hlineca-Iași din anul 1961, Cercet. Ist.*, 1970, p. 77—90.

³ M. Petrescu-Dimbovița și colab., *Șantierul arheologic Trusești, IV — Lunca Ciurci, SCIV*, 6, 1955, 1—2, p. 183—187.

⁴ *Ibidem*, 4, 1953, 1—2, p. 312; 5, 1954, 1—2, p. 233, 246; N. Zaharia, *Recunoașteri arheologice executate de colectivul*

Muzeului de Antichități din Iași, în anul 1953, în cuprinsul Moldovei, SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 292; idem, *Cercetările de suprafață efectuate în Moldova în cursul anului 1954, SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 898, 899, 903, 904; N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița și Em. Zaharia, *Cercetări arheologice în orașul Iași și împrejurimi, SCȘIași*, 7, 1956, 2, p. 36—40; idem, *Așezări din Moldova, De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea, București*, 1970, p. 174—179, 195—196, 202—206.

⁵ De asemenea, în aceeași zonă au mai fost semnalate 5 locuințe neolitice aparținînd culturii Cucuteni (faza A), 7 morminte (de incinerare și de înhumare) izolate din diferite perioade, precum și resturi sporadice de locuire din epoca bronzului și din prima epocă a fierului.

Folosind datele referitoare la cele 17 locuințe îngropate în sol, conform criteriilor deja menționate, s-a alcătuit tabelul 1, în care pot fi sesizate trei variante:

Varianta 1 cuprinde șapte locuințe ($A_5, B_4, B_5, B_6, C_1, C_2, C_{10}$)⁶ orientate cu fața spre est. Adâncimea lor este în general mai mică, ajungând până la 0,60 m (fig. 2, a). Suprafața celor mai multe dintre ele este destul de redusă (5–6,40 m²). Nici una nu are vatră sau cuptor pentru foc. Numai în locuința C_{10} au fost observate urme de arsură pe podea.

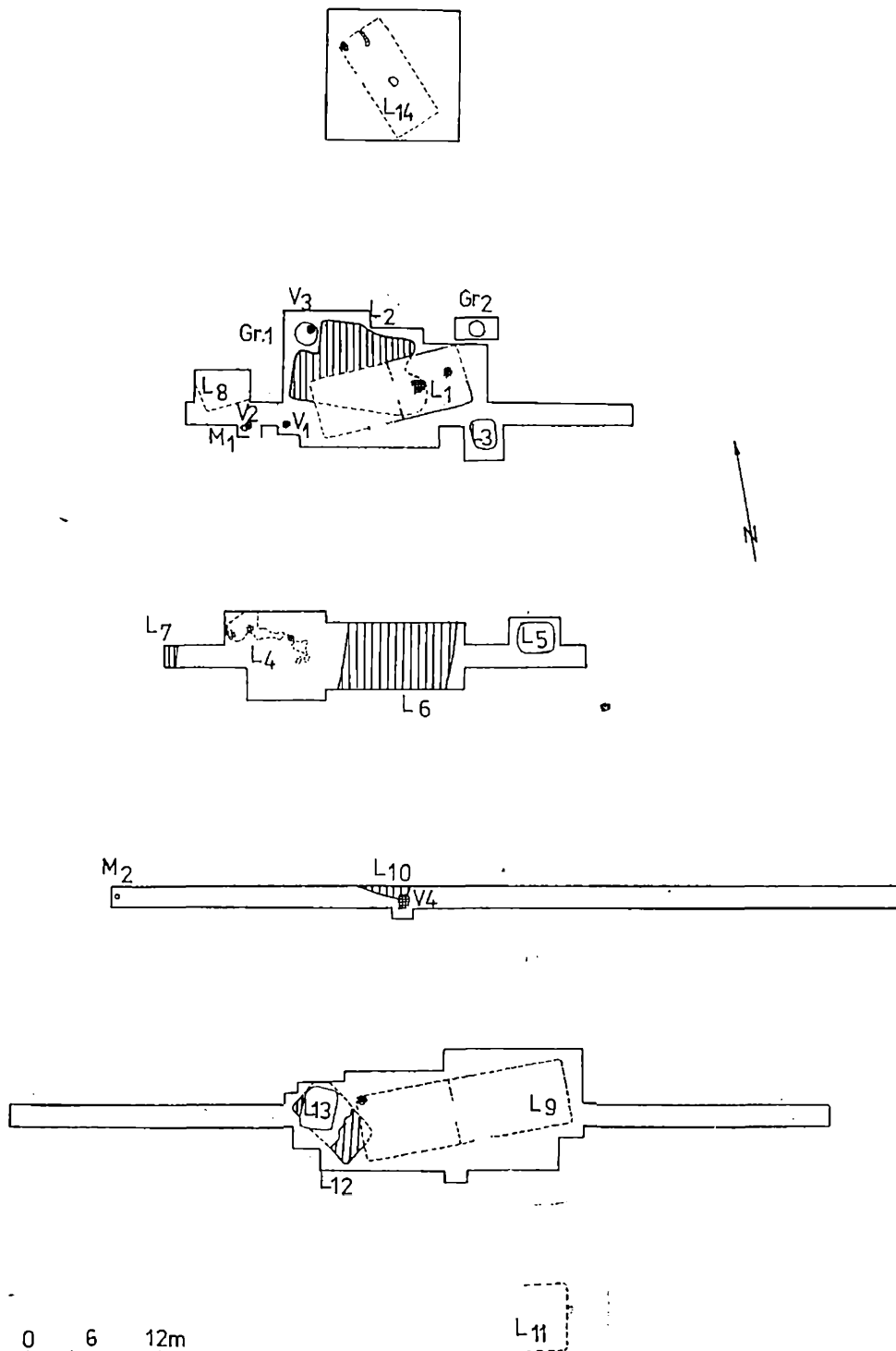

Fig. 1. — Planul săpăturilor din sectorul A: L — locuințe (cele hașurate aparțin culturii Cucuteni); V — vatră; Gr — groapă; M — mormint.

⁶ Literele mari indică sectorul de așezare, iar cifrele reprezintă numerele locuințelor.

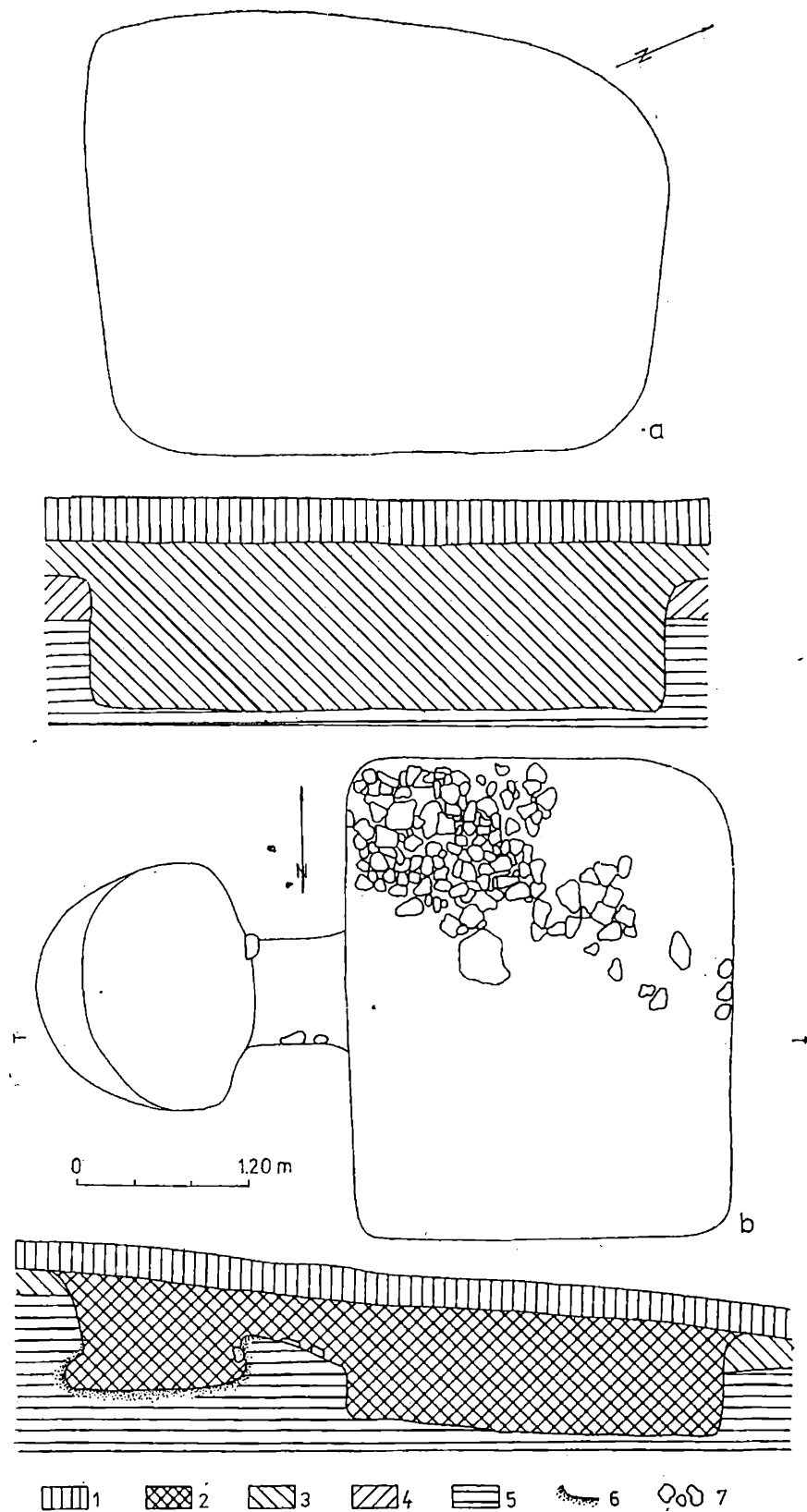

Fig. 2. — Locuințele îngropate în sol A_5 (a) și C_8 (b). 1 — sol vegetal; 2 — sol negricios; 3 — sol cenușos; 4 — sol cafeniu; 5 — sol galben; 6 — vatra cuptorului; 7 — pietre.

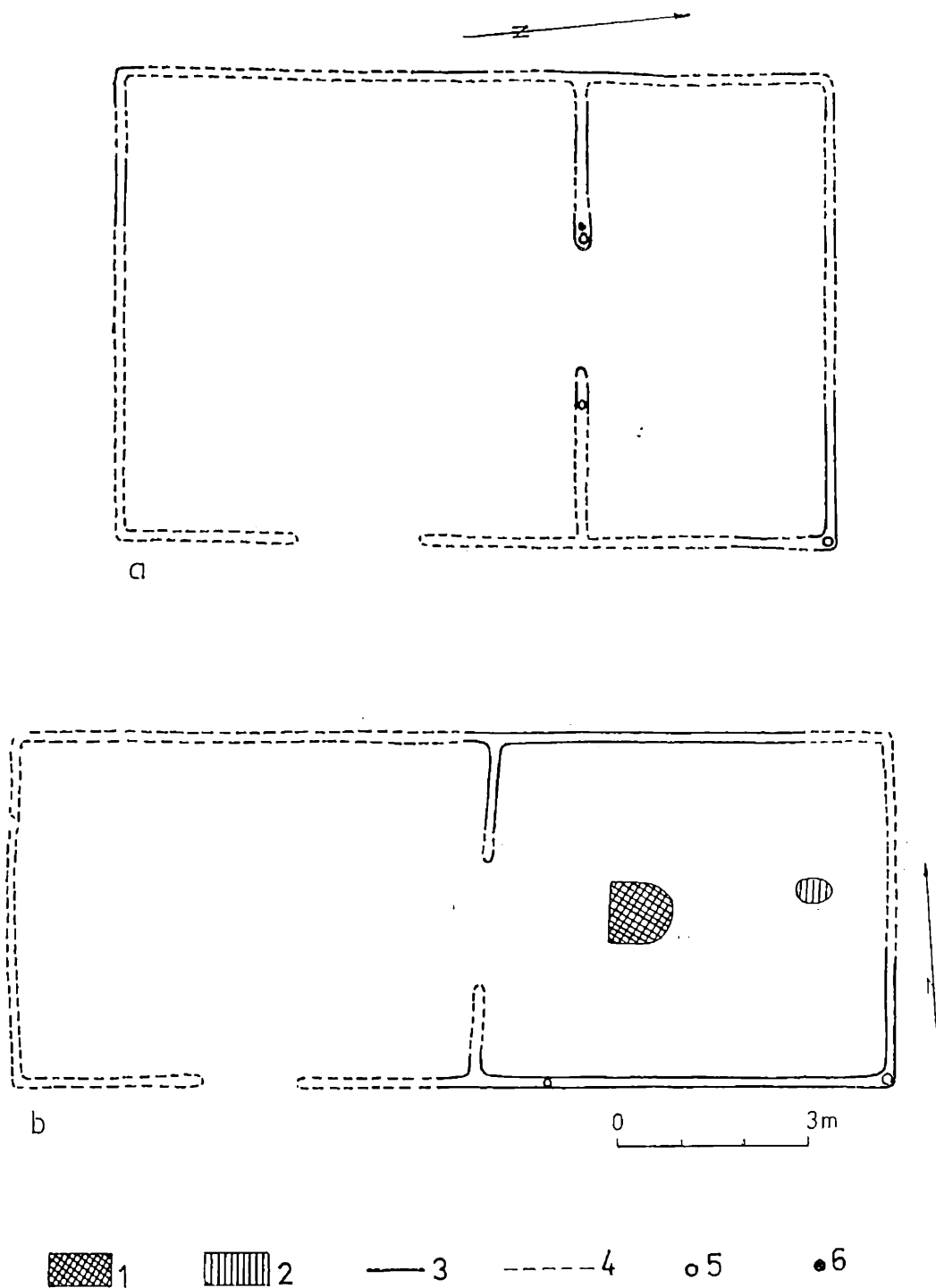

Fig. 3. — Locuințele de suprafață C_6 (a) și A_1 (b). 1 — vatră din pietre și lut; 2 — vatră din lut; 3 — resturi de pereți păstrați în poziție verticală; 4 — traseu de perete reconstituit; 5 — groapă de stîlp; 6 — stîlp carbonizat.

Varianta 2 cuprinde șase locuințe ($A_3, A_{13}, C_3, C_4, C_9, C_{16}$) orientate cu fața spre sud. Ele au adîncimea mai mare (0,70-1 m) și sînt de asemenea lipsite de vatră sau cuptor. În două cazuri au fost, sesizate urme de arsură pe podea. Cele mai multe locuințe din această grupă au suprafața de 8-12 m², deci mai mare decît în cazul aceloră din prima variantă.

Tabelul 1

Locuințe adîncite	Variante						
	A dîncime pînă la 0,60 m	Orientarea spre est	Suprafața 5 - 6,40 m ²	Fără cuptor de piatră	Vatră pe sol	Suprafața 8 - 12 m ²	A dîncime 0,70 - 1 m
B_4	●	●	●	●	●	●	●
B_5	●	●	●	●	●	●	●
C_1	●	●	●	●	●	●	●
C_{10}	●	●	●	●	●	●	●
A_5	●	●	●	●	●	●	●
B_6	●	●	●	●	●	●	●
C_2	●	●	●	●	●	●	●
A_{11}		●	●	●	●	●	●
C_9		●	●	●	●	●	●
A_{13}		●	●	●	●	●	●
C_3		●	●	●	●	●	●
C_{16}		●	●	●	●	●	●
C_4		●	●	●	●	●	●
C_{11}	●						
C_8		●	●	●	●	●	●
C_{13}		●	●	●	●	●	●
C_{12}		●	●	●	●	●	●

Varianta 3 cuprinde patru locuințe ($C_8, C_{11}, C_{12}, C_{13}$), orientate cu fața tot spre sud, dar prevăzute cu unul sau chiar două cuptoare de piatră pentru foc. Adîncimea locuințelor este variabilă, dar suprafața lor este mai mare (fig. 2, b).

Mărimea locuințelor din cele trei variante este diferită. Dacă se face o medie pentru fiecare variantă, se obține următoarea situație: 7,20 m² pentru locuințele din varianta 1; 9,90 m² pentru locuințele din varianta 2; 11,70 m² pentru locuințele din varianta 3.

Locuințele de suprafață au fost distruse într-o proporție mai mare și datele asupra lor sînt mai puține. În tabelul 2 au putut fi incluse doar 10 locuințe (din totalul de 15), care pot fi grupate în două variante (4 și 5).

Varianta 4 cuprinde patru locuințe (B_1, B_7, C_6, C_7) orientate cu fața spre est. Cu unele excepții (locuința C_6 ; fig. 3, a), suprafața lor este mai mică. Unele dintre ele au cîte o singură cameră, iar altele cîte două. Vetrele din piatră și lut sînt rare, iar cele construite numai din lut lipsesc.

Varianta 5 cuprinde șase locuințe ($A_1, A_4, A_9, A_{14}, B_3, C_5$) orientate cu fața spre sud (fig. 3, b). Doar locuința A_{14} , al cărei contur a fost trasat cu multă incertitudine, ar putea să aibă o altă orientare, evident spre VSV. Patru dintre cele șase locuințe aveau cîte două vetre, dintre care una din lut, iar a doua din piatră și lut. Ultimele două locuințe aveau și ele cîte o vatră. Numai locuința B_3 din această grupă avea o singură încăpere, celelalte fiind împărțite, în mod sigur (A_1, A_9, C_5) sau cu multă probabilitate (A_4, A_{14}), în cîte două camere.

În așezarea de la Iași-Nicolina au fost descoperite cinci cuptoare de olărie, dintre care patru erau de tipul cu două camere suprapuse. Acestea din urmă prezentau evidente deosebiri tipologice în ceea ce privește orientarea, grosimea și diametrul grătarului, sistemul de susținere a grătarului, forma și dimensiunile camerei de foc, precum și dimensiunile galeriei de foc.

Tabelul 3, în care sînt incluse toate datele care au putut fi înregistrate despre cuptoarele de olărie cu două camere suprapuse, permite sesizarea a trei variante:

Varianta *A* cuprinde cuptoarele de olărie C_1 și C_4 , orientate cu gura spre SE. Aceste cuptoare de olărie, cu grătarul susținut de un stîlp central, aveau galeria de foc, camera de foc și grătarul de dimensiuni mari (fig. 4).

Varianta *B* cuprinde doar cuptorul de olărie C_3 (distrus în cea mai mare parte). El era orientat cu gura spre est și avea galeria de foc și camera de foc tot de dimensiuni mari. Cuptorul de olărie C_3 se deosebește însă de acelea din prima variantă prin susținerea grătarului de către un perete median.

Varianta *C* este reprezentată de cuptorul de olărie C_2 , orientat cu fața spre sud (fig. 4). Dimensiunile galeriei de foc, a camerei de foc și a grătarului, susținut de un stîlp central, sînt de dimensiuni mai mici față de toate celelalte cuptoare de olărie.

Ultimul cuptor de olărie, considerat ca varianta *D*, era constituit dintr-o singură cameră, fiind adosat la locuința C_8 . El avea vatra construită din fragmente ceramice și lut (fig. 2, b).

Inventarul așezării cuprinde o mare cantitate de ceramică, precum și numeroase obiecte de argint, bronz, fier, sticlă, lut, os și piatră. Între acestea din urmă se remarcă diferite categorii de unelte (coasă, rîșnițe, topor, dălți, burghiu, dorn, fusaiole, greutăți conice, piramidale și sferoidale, cuțite, împungătoare, pietre de ascuțit), obiecte de uz casnic (amnar, laeăt, patine), accesorii vestimentare (fibule, cataramă) (fig. 11, 2-3), obiecte de toaletă (pieptene), obiecte de podoabă (mărgele, brățări) (fig. 11, 1) și pahare de sticlă (fig. 11, 4-7). Armele sînt rare, descoperindu-se doar o sabie

Tabelul 2

Locuințe de suprafață	Variante					
	Orientare spre est	Una cameră	Suprafața pînă la 45 m ²	Suprafața 77 - 111 m ²	Două camere	Vatră din piatră și lut
B_1	●	●	●			
B_7	●	●	●			
C_6	●	●	●	●	●	●
C_7	●	●	●	●	●	●
B_3		●	●	●	●	●
C_5		●	●	●	●	●
A_{14}		●	●	●	●	●
A_1		●	●	●	●	●
A_9		●	●	●	●	●
A_4		●	●	●	●	●

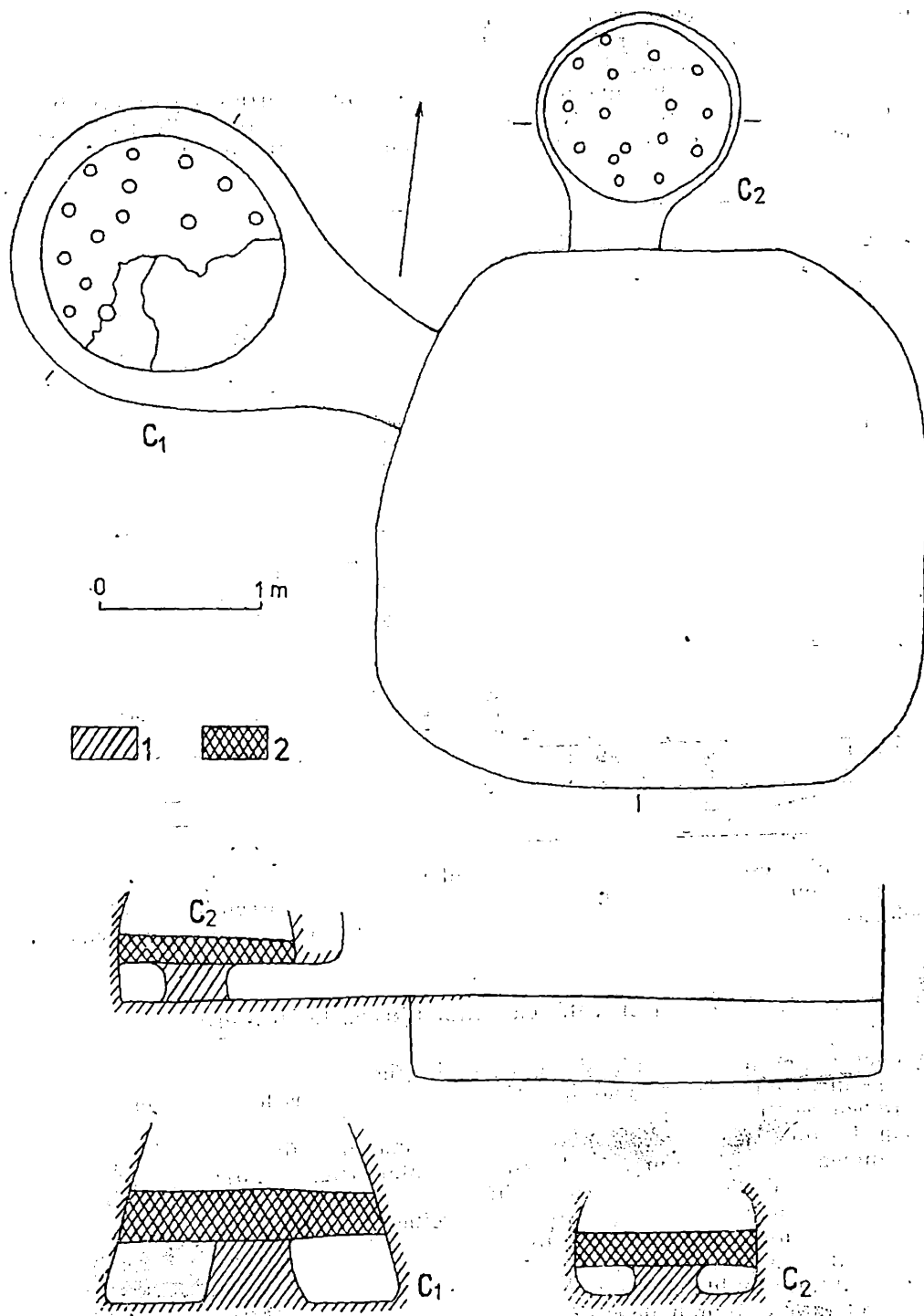

Fig. 4. - Cuptoarele de olărie C₁ și C₂. 1 - pământ ars; 2 - grătar.

și un vîrf de lance (fig. 12). Cele două monede romane de argint, una de la Hadrianus și la Antoninus Pius, datează dintr-o perioadă mult mai veche decît locuințele în care au și nu pot servi la stabilirea cronologiei.

Ceramica, materialul cel mai numeros din așezare, cuprinde patru categorii principale: 1 — ceramică lucrată cu mîna din pastă grosieră; 2 — ceramică lucrată la roată din pastă zgriată; 3 — ceramică lucrată la roată din pastă fină; 4 — ceramică romană de import.

Tabelul 3

Cuptor de oalărie	Descriere	1	4	3	2	Variante
	Grătar cu diametrul mare (150 cm)	●				
	Galerie de foc cu înălțime mare (68 cm)		●			A
	Cameră de foc tronconică	●	●			B
	Cameră de foc — înălțime mare (42—44 cm)	●	●			
	Stîlp central tronconic; baza mare, jos (65—70/46—48 cm)	●	●			
	Grătar cu grosimea mare (26—28 cm)	●	●			
	Cameră de foc — diametrul mare (176—188 cm)	●	●			
	Galerie de foc lungă (70—115 cm)	●	●			
	Orientare V—E, NV—SE	●	●			
	Galerie de foc cu lărgimea de 56—64 cm	●	●			
	Grătar susținut de stîlp central	●	●			
	Galerie de foc — înălțime mică (22—30 cm)	●	●			
	Grătar cu diametrul mic (114—124 cm)			●		
	Grătar susținut de perete median (grosimea 40 cm)			●		
	Cameră de foc cilindrică				●	
	Cameră de foc — diametrul mic (114 cm)				●	
	Cameră de foc — înălțime mică (20 cm)				●	
	Stîlp central tronconic; baza mare sus (40/28 cm)				●	
	Grătar cu grosimea mică (18 cm)				●	
	Galerie de foc scurată (30 cm)				●	
	Orientare N—S				●	
	Variante					

Tipologia ceramicii este foarte variată și spațiul limitat al acestei lucrări preliminare îngăduie să o prezentăm în totalitatea ei. Aici vor fi prezentate, pe categorii ceramice, r. elemente tipologice (forme și ornamente) pe care le-am folosit la stabilirea cronologiei.

1. Ceramică lucrată cu mîna din pastă grosieră

- Cupe (capace?) cu pereții arcuiți și fundul masiv (fig. 5, 2);
- Castroane mici tronconice, cu marginea răsfrîntă, imitînd vasele lucrate la roată (fig. 5, 3);
- Cești tronconice (fig. 5, 3);
- Castroane bitronconice, de dimensiuni mai mari și mai mici (fig. 5, 9);
- Oale de dimensiuni mici cu marginea răsfrîntă în afară (fig. 5, 4, 5);
- Oale de dimensiuni mici cu marginea arcuită spre interior (fig. 5, 10);
- Oale de dimensiuni mari, cu pereții subțiri și marginea răsfrîntă în afară (fig. 5, 12);
- Tipsii de forma unor discuri (fig. 5, 6);
- Tipsii cu marginea puțin înălțată (fig. 5, 7);
- Tipsii cu marginea mult înălțată (fig. 5, 8);
- Vase a căror fund este mult îngroșat față de pereți.

2. Ceramică lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă

- Castroane de diferite forme și dimensiuni (fig. 6);
- Oale decorate cu briu în relief pe umăr (fig. 7, 2);
- Oale decorate pe umăr cu caneluri, praguri sau linii adîncite (fig. 7, 1, 3, 4, 6, 7);
- Oale cu marginea șanțuită la interior (fig. 7, 5, 7);
- Oale cu marginea puternic profilată (fig. 7, 4);
- Oale a căror fund este mai gros decît pereții;

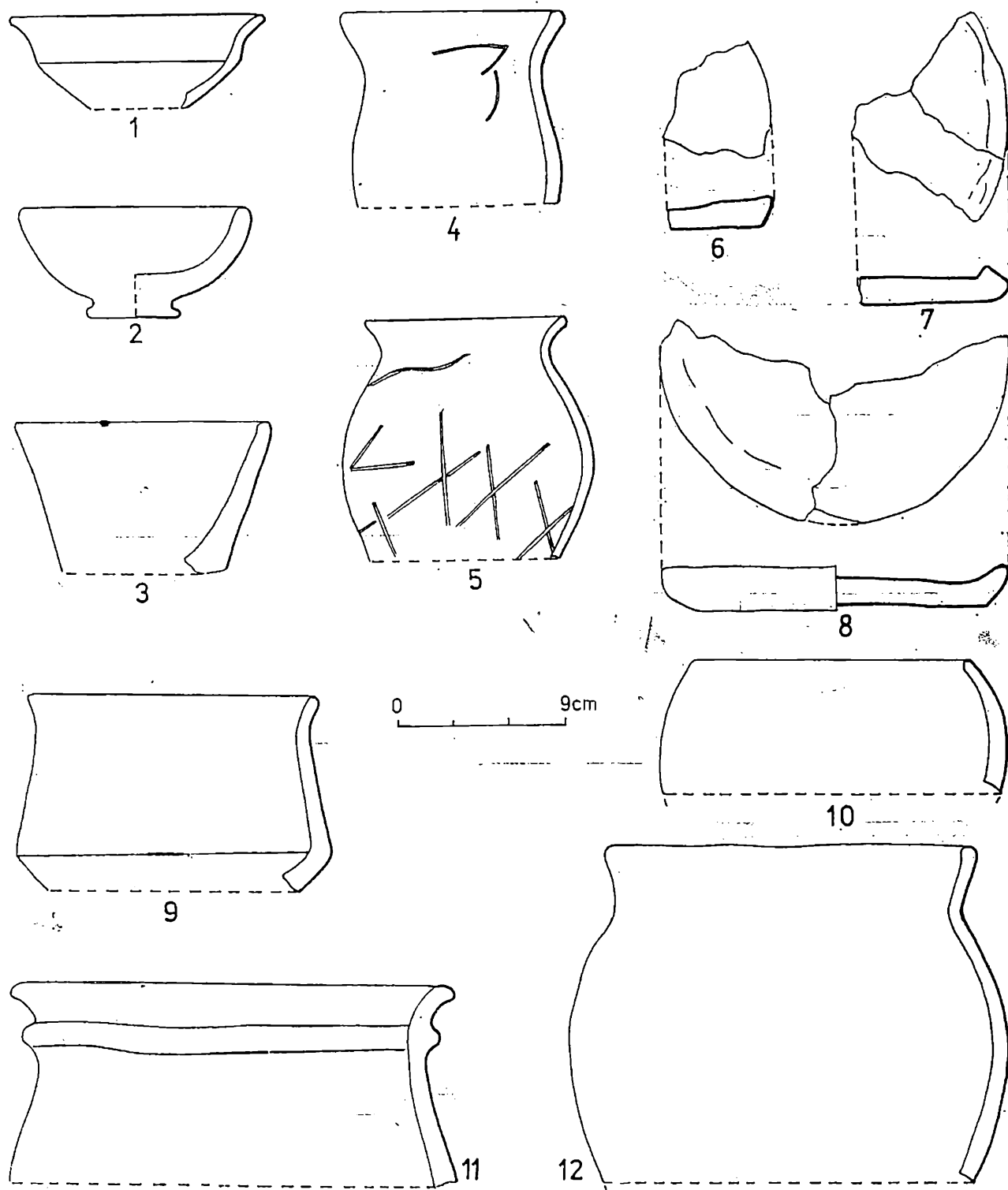

Fig. 5. — Ceramică lucrată cu mîna. 1, 2 — locuința A₁₄; 3 — groapa C₁₆; 4 — cuptorul de olărie C₂; 5 — locuința A₁; 6 — groapa C₁₁; 7 — groapa C₁₃; 8 — groapa C₃; 9 — locuința C₁₃; 10 — strat, sectorul B; 11 — locuința C₇; 12 — strat, sectorul C.

- Vase de provizie (fig. 8, 3, 4);
- Vase de provizie decorate cu benzi de linii drepte și în val;
- Vase de provizie decorate cu linii drepte și în val (fig. 8, 4).

3. Ceramică lucrată la roată din pastă fină

- Castroane bitronconice nedecorate (fig. 9, 9);

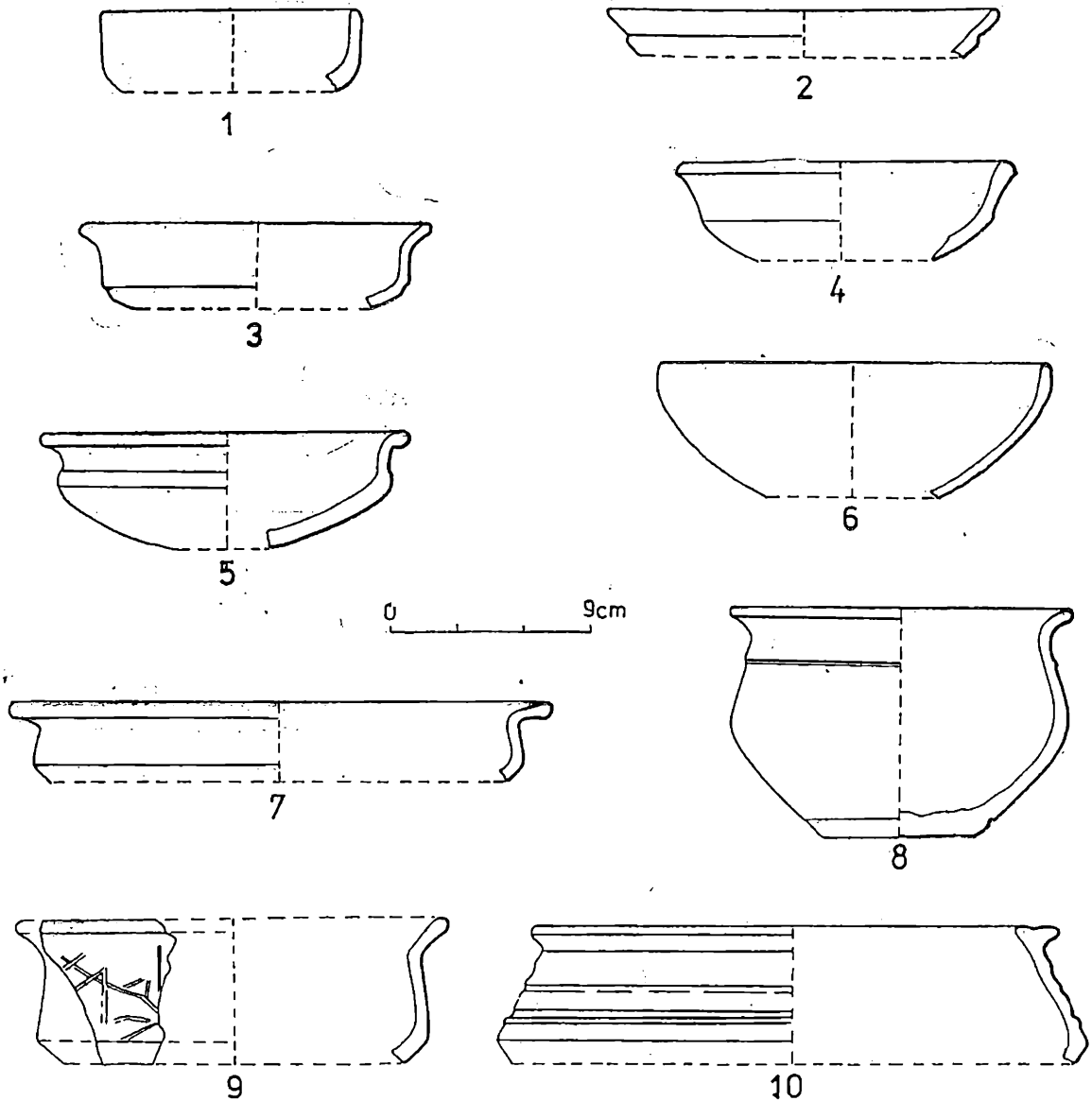

Fig. 6. - Ceramică lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă. 1, 10 - locuința C₄; 2 - locuința A₄; 3 - cuptorul de olărie C₂; 4 - strat, sectorul B; 5 - locuința A₃; 6 - locuința B₅; 7 - locuința A₁; 8 - strat, sectorul A; 9 - locuința C₁₂.

- Castroane bitronconice decorate cu briu în relief (fig. 9, 5, 10-12);
- Vase decorate cu prag pe umăr (fig. 9, 8; 10, 6, 8);
- Vase decorate cu caneluri oblice pe umăr (fig. 9, 4, 11);
- Vase decorate cu fațete lenticulare pe umăr (fig. 9, 10);
- Vase decorate cu fațete verticale (fig. 9, 2);
- Vase cu ornamente ștanțate (fig. 9, 1, 4);

- Vase decorate cu linii lustruite în val (fig. 9, 3);
 - Vase decorate cu motive romboidale lustruite;
 - Vase decorate cu linii în rețea, lustruite (fig. 9, 5; 10, 3).
- În afară de elementele menționate, ceramica din așezarea de la Iași-Nicolina cuprinde un

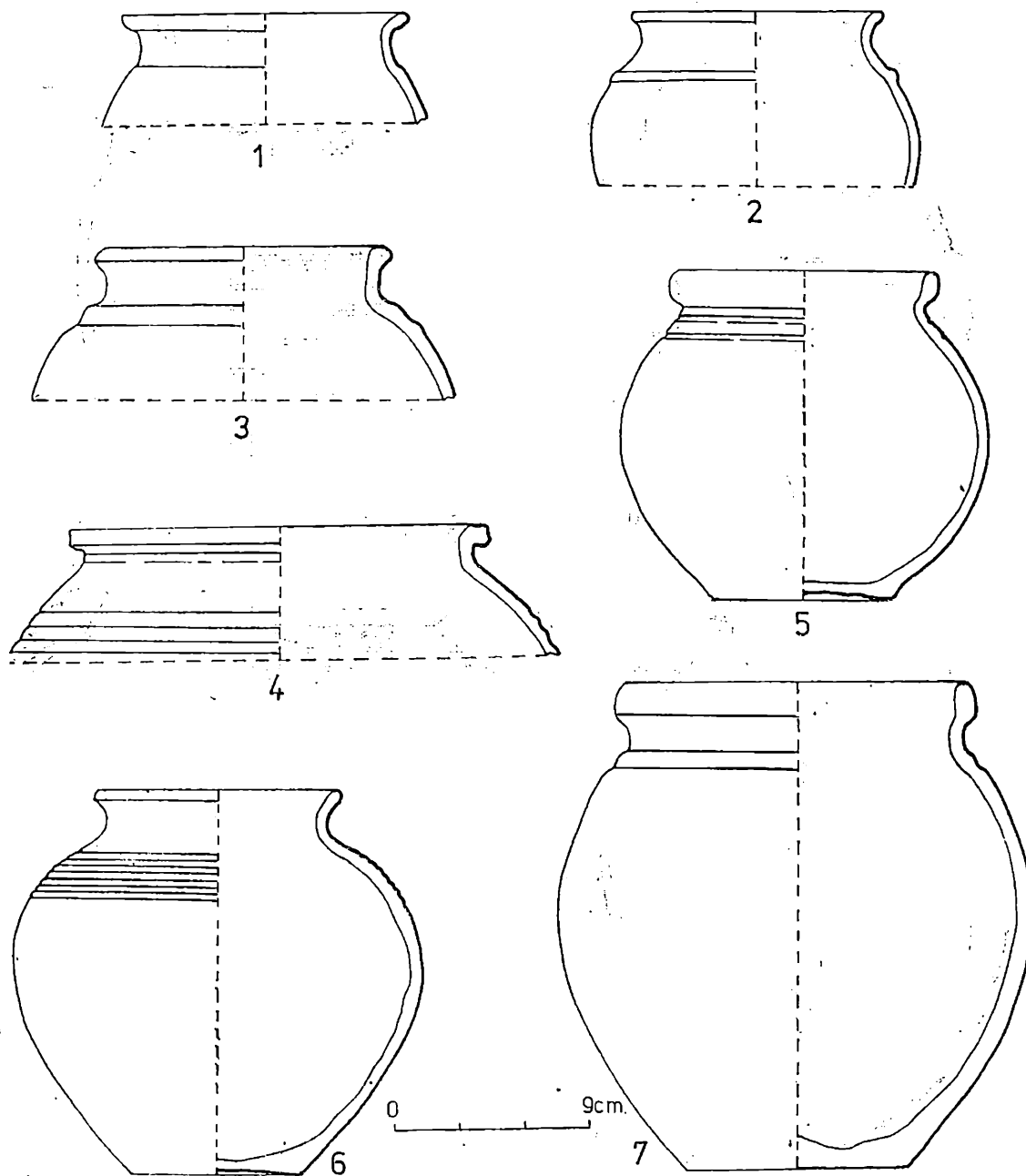

Fig. 7. — Ceramică lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă. 1, 2 — locuința C₄; 3, 4 — cuptorul de olărie C₄; 5-7 — locuința A₁.

repertoriu de forme și ornamente mult mai bogat (fig. 5, 11; 9, 7; 10, 1-2, 4-5, 7, 9). De asemenea, sînt de notat variate tipuri de amfore și căni romane, ca și imitații după acestea (fig. 8, 1-2).

★

Așezarea de la Iași-Nicolina oferă un bogat volum de informații, pe baza cărora se pot face interesante observații cu privire la încadrarea ei culturală și cronologică. Majoritatea complexelor de locuire (locuințe și ateliere de olărie) aparțin unui orizont cultural care își găsește numeroase analogii în cultura Sintana de Mureș. Astfel, locuințele îngropate de tipul bordeicilor și semibordeicilor, fără vatră sau cuptor pentru foc, sînt prezente în toate așezările acestei culturi. De asemenea, locuin-

țele construite la suprafața solului sînt prezente în toate așezările culturii Sintana de Mureș⁷. Cu toate acestea, reținem că nici o așezare de tip Sintana de Mureș nu a fost cercetată mai insistent pînă în prezent, pentru a urmări în cele mai mici detalii evoluția tipurilor de locuințe. Această situație este de natură să impună o anume prudență în atribuirea globală a tuturor complexelor de la Iași-Nicolina culturii Sintana de Mureș.

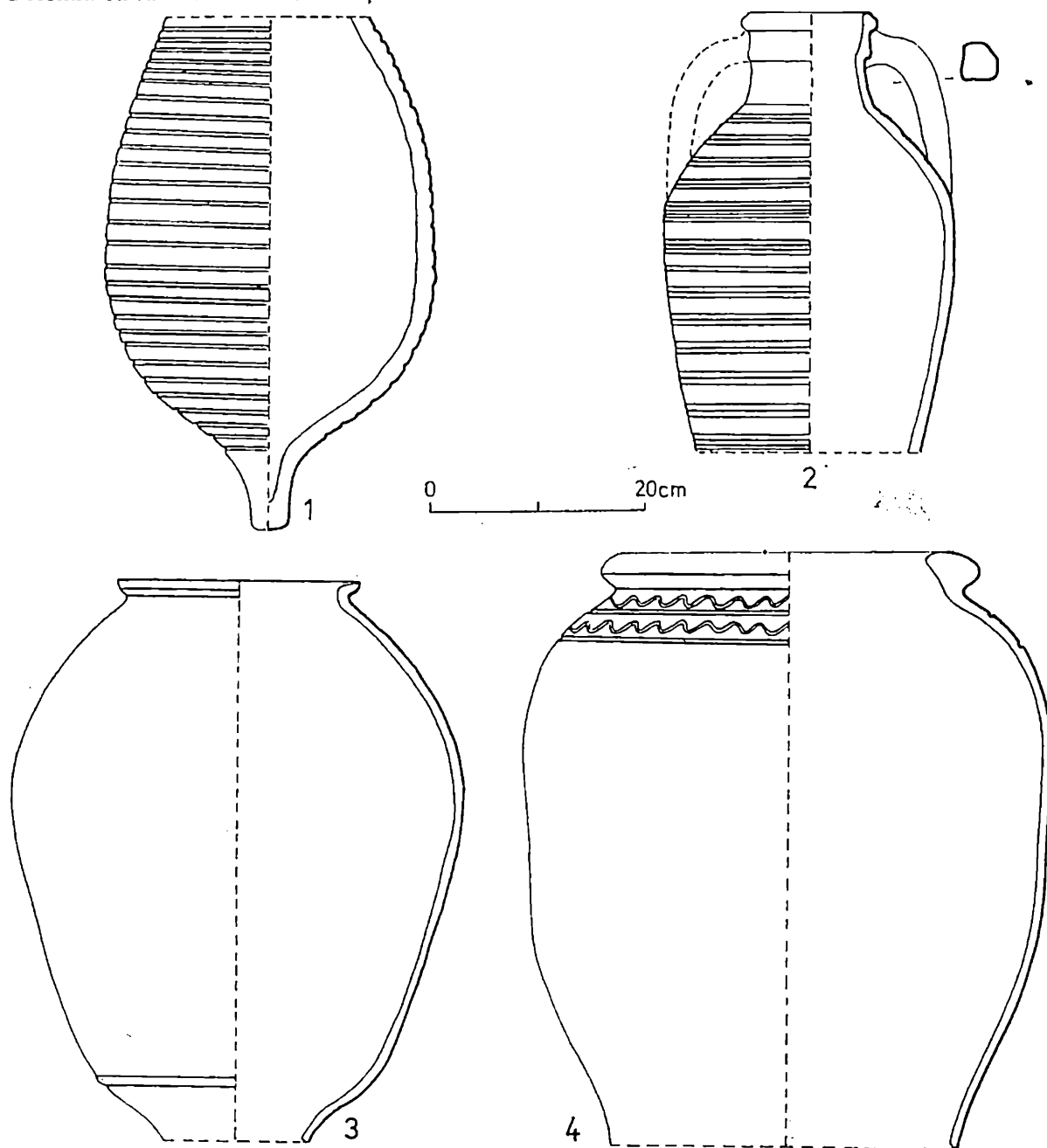

Fig. 8. — Amfore și vase de provizie. 1 — amforă romană din locuința C₅; 2 — imitație de amforă romană din locuința A₆; 3, 4 — vase de provizie din locuințele A₁₄ (3) și A₉ (4).

Locuințele de suprafață au fost descoperite aproape în toate așezările culturii Sintana de Mureș în care s-au făcut săpături de mai mare amploare. Chiar acolo unde ele n-au fost descoperite, s-au găsit totuși resturi de lipituri, care atestă prezența lor și în aceste așezări. Ceea ce ne atrage atenția în așezarea de la Iași-Nicolina este prezența locuințelor de dimensiuni mari și foarte mari, compartimentate printr-un perete median în cîte două încăperi. Existența unor locuințe de mari dimensiuni, ajungînd pînă la 120 m² și cuprinzînd cîte două încăperi, a mai fost semnalată pînă acum și în alte

⁷ I. Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sintana de Mureș — Cerneahor pe teritoriul R. S. României*, ArhMold,

4, 1966, p. 192—198, 210—217.

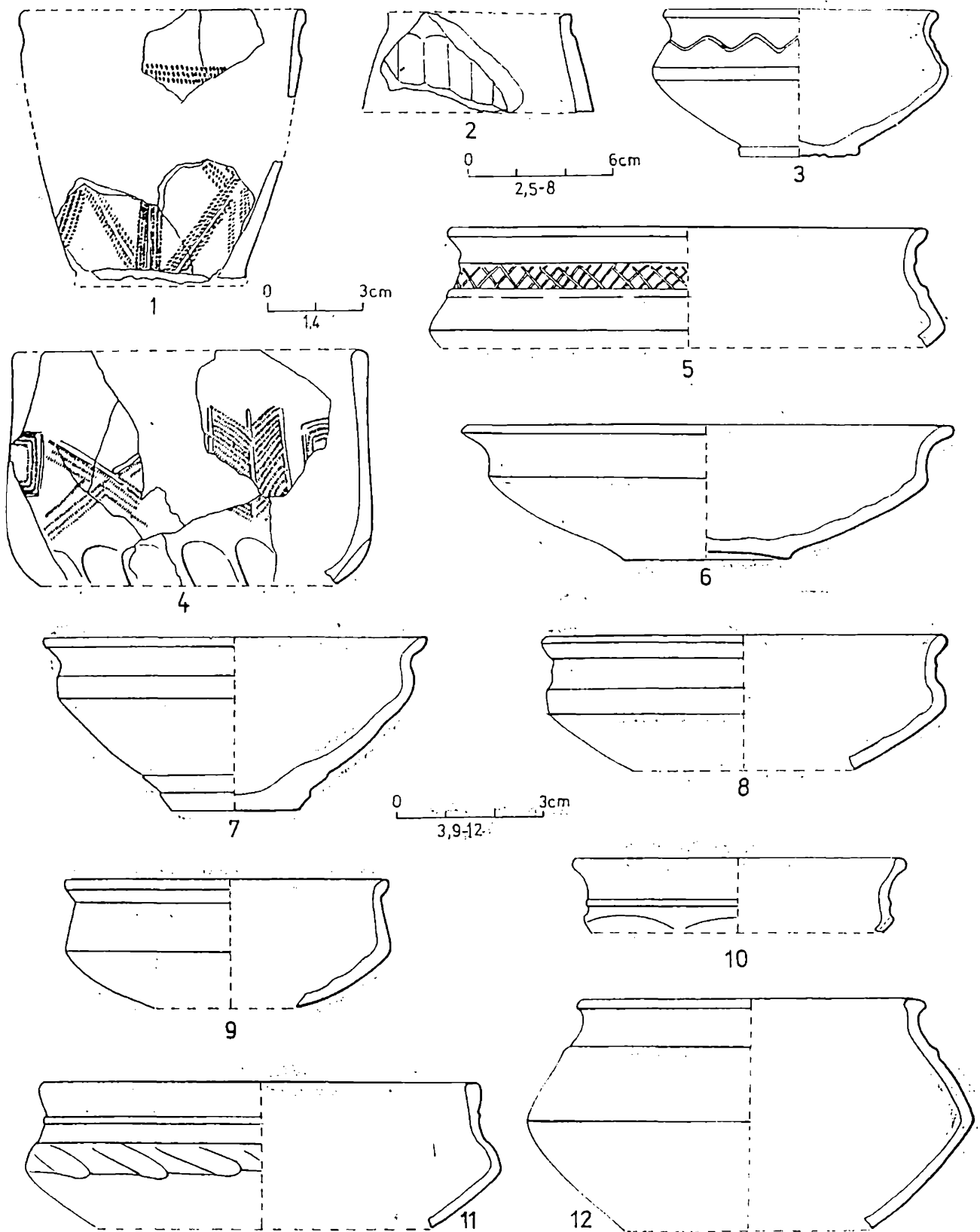

Fig. 9. — Ceramică din pastă fină lucrată la roată. 1, strat, sector C; 2 — groapa C₁₆; 3 — locuința B₄; 4 — locuința A₁₁; 5 — locuința B₇; 6, 9 — locuința C₇; 7 — locuința C₁₆; 8, 10, 11 — cuptorul de olărie C₄; 12 — locuința A₉.

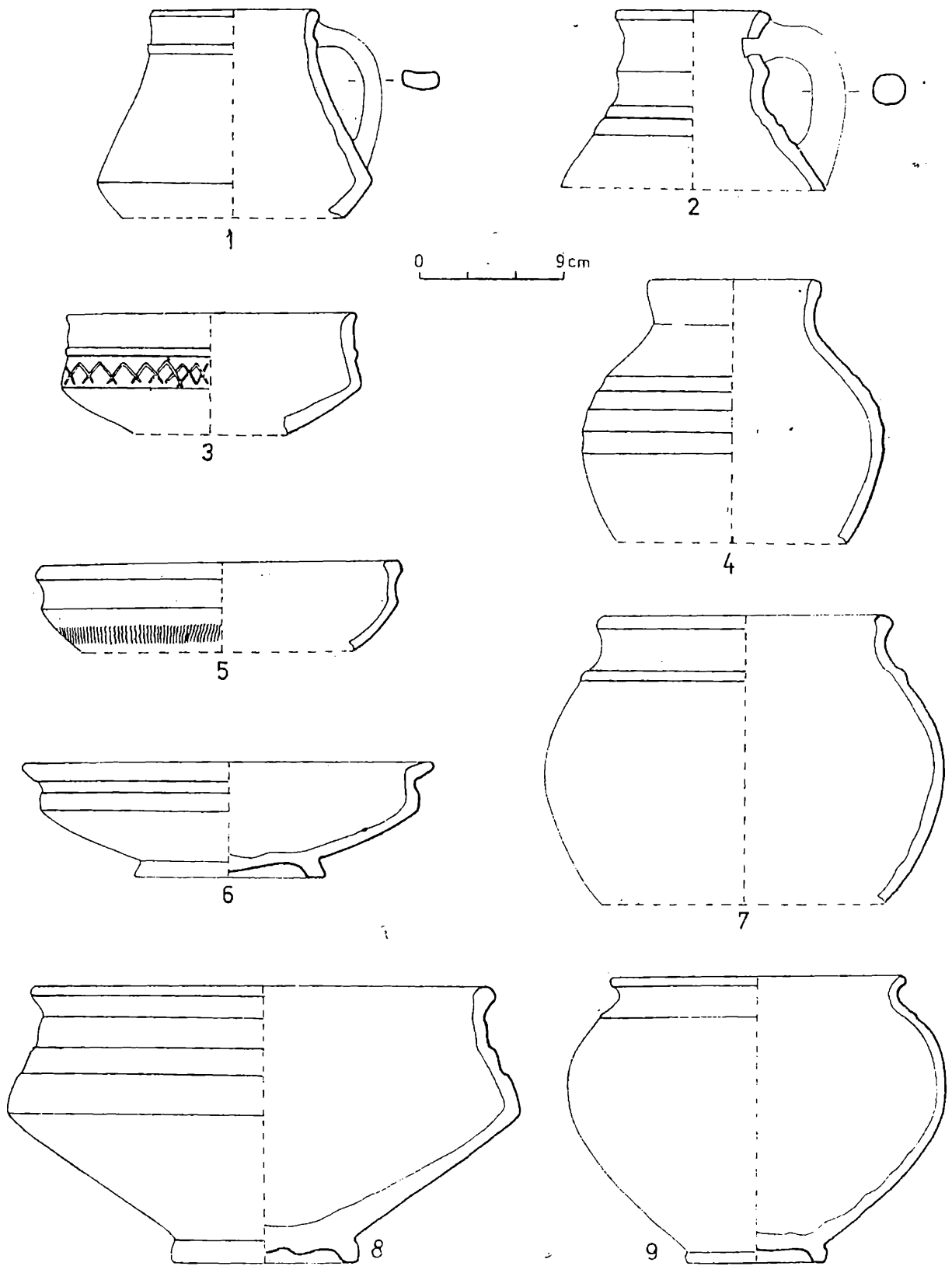

Fig. 10. — Ceramică lucrată la roată din pastă fină. 1, 2, 4 — locuința A₀; 3, 6, 7, 9 — locuința C₁₆; 5 — locuința A₁₄; 8 — strat, sectorul C.

regiuni. Astfel, asemenea locuințe au fost dezvelite în așezările de la Sobari⁸, Budești⁹, Zagajkany¹⁰, Delakeu¹¹, Komrat¹², Vikniny Velikie¹³, Lepesovka¹⁴, Suchostav¹⁵, Jagnjatin¹⁶ și Les'ki¹⁷. Re-

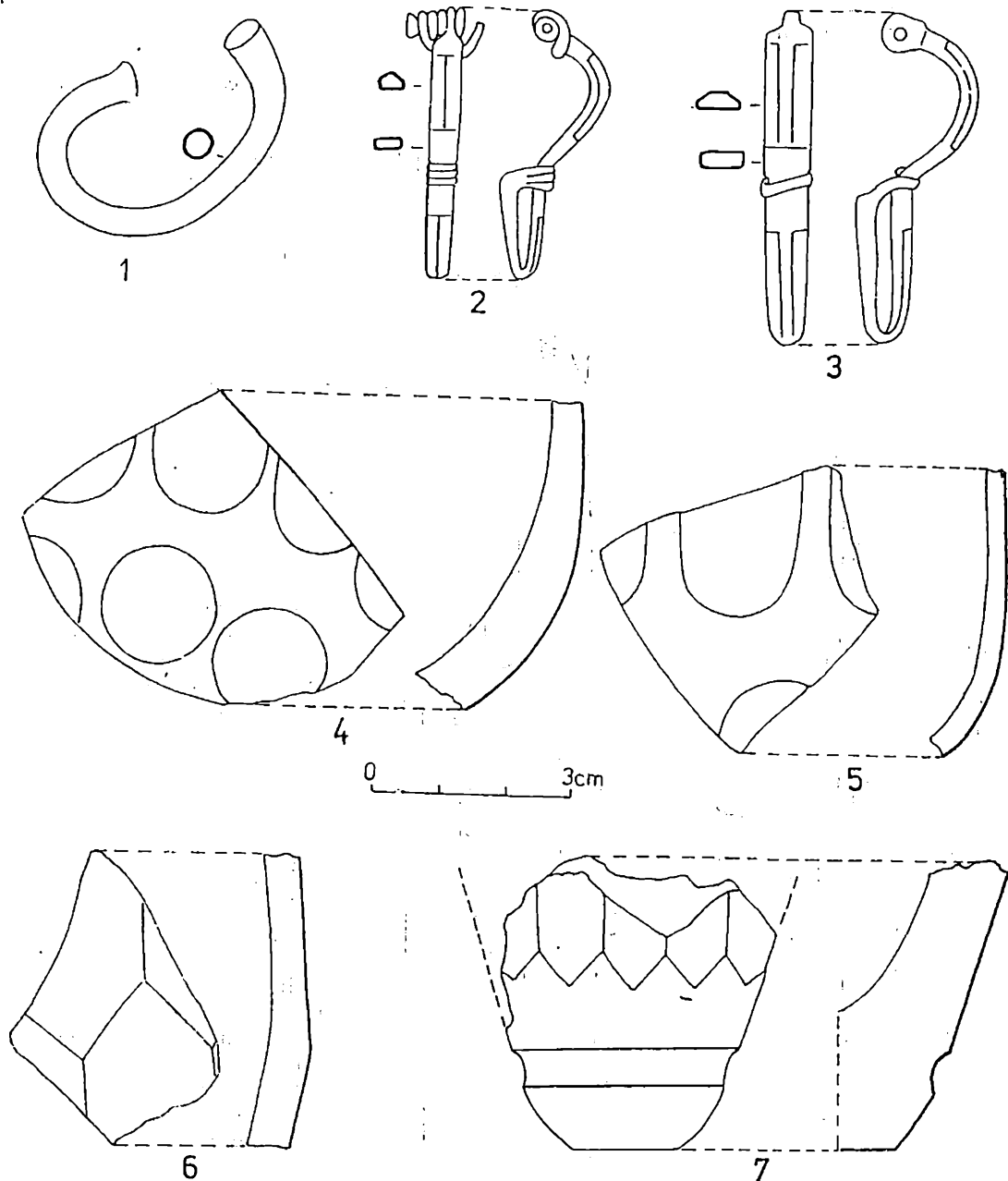

Fig. 11. — Brășară de argint (1 — locuința C₆), fibule de bronz (2 — locuința A₆; 3 — construcția de mici dimensiuni B₁) și fragmente de pahare de sticlă din locuințele A₉ (4-5), A₁₄ (6) și B₃ (7).

⁸ E. A. Rikman, *Poselenie pervykh stoletij našej ery Sobar' v Moldavii (o svyazjach černjachovcev s antičnym mirom)*, SA, 1970, 2, p. 180-197.

⁹ Idem, *K voprosu o „bol'sich domach” na seliščah černjachovskogo tipa*, Sovetskaja Etnographija, 1962, 3, p. 121-138; idem, *Etničeskaja istorija Podnestrov'ja i priliegajuščego Podunav'ja v pervykh vekach našej ery*, Moscova, 1975, p. 88-112 (în continuare se va cita *Etničeskaja istorija*).

¹⁰ E. A. Rikman, *Sovetskaja Etnographija*, 1962, 3, fig. 1; 3, 1; idem, *Etničeskaja istorija*, fig. 13, 1 (menționată greșit în explicația figurii ca fiind de la Budești).

¹¹ Idem, *Černjachovskoe selišče Delakeu (Moldavija)*, în *Istoriya i archeologija jugo-zapadnykh oblastej SSSR*, Moscova, 1967, p. 165-196.

¹² Idem, *Etničeskaja istorija*, p. 94, 100.

¹³ M. I. Smiško, *Selišče dobi poliv pochovan' u Vikninach*

Velikich, în *Archeologija*, 1, 1947, p. 111, 115; E. A. Rikman, *op. cit.*, *Sovetskaja Etnographija*, 1962, 3, p. 130-131, fig. 5; idem, *Etničeskaja istorija*, p. 95-97, 100.

¹⁴ M. A. Tichanova, *Raskopki poselenija s. Lepesovka (K voprosu o proischoždenii černjachovskoj kul'tury)*, în *Actes du 7e Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques (Prague, 21-27 août 1966)*, 2, Praga, 1971, p. 1 061-1 062; E. A. Rikman, *Etničeskaja istorija*, p. 93, 98, 104-105.

¹⁵ *Ibidem*, p. 97, 100.

¹⁶ E. V. Machno, *Jagnjatins'ka archeologična ekspedicija*, *ArhPam*, 3, 1952, p. 154-164; E. A. Rikman, *Etničeskaja istorija*, p. 98-100.

¹⁷ A. T. Brajčevskaja, M. I. Brajčevskij, *Raskopki v s. Les'ki bliz Čerkass*, *KS*, 8, 1959, p. 48-50; E. A. Rikman, *Etničeskaja istorija*, p. 99-100.

constituirea făcută pentru unele din aceste locuințe, mai ales în ceea ce privește amplasarea intrărilor, nu poate fi totdeauna acceptată. La Zagajkany, spre exemplu, intrarea din exterior a fost pusă față în față cu intrarea în cea de a doua cameră¹⁸. De asemenea, pentru o locuință de la Jagnjatin s-au presupus două intrări din exterior, pentru fiecare cameră câte una, la care s-a adăugat și o a treia între cele două camere¹⁹.

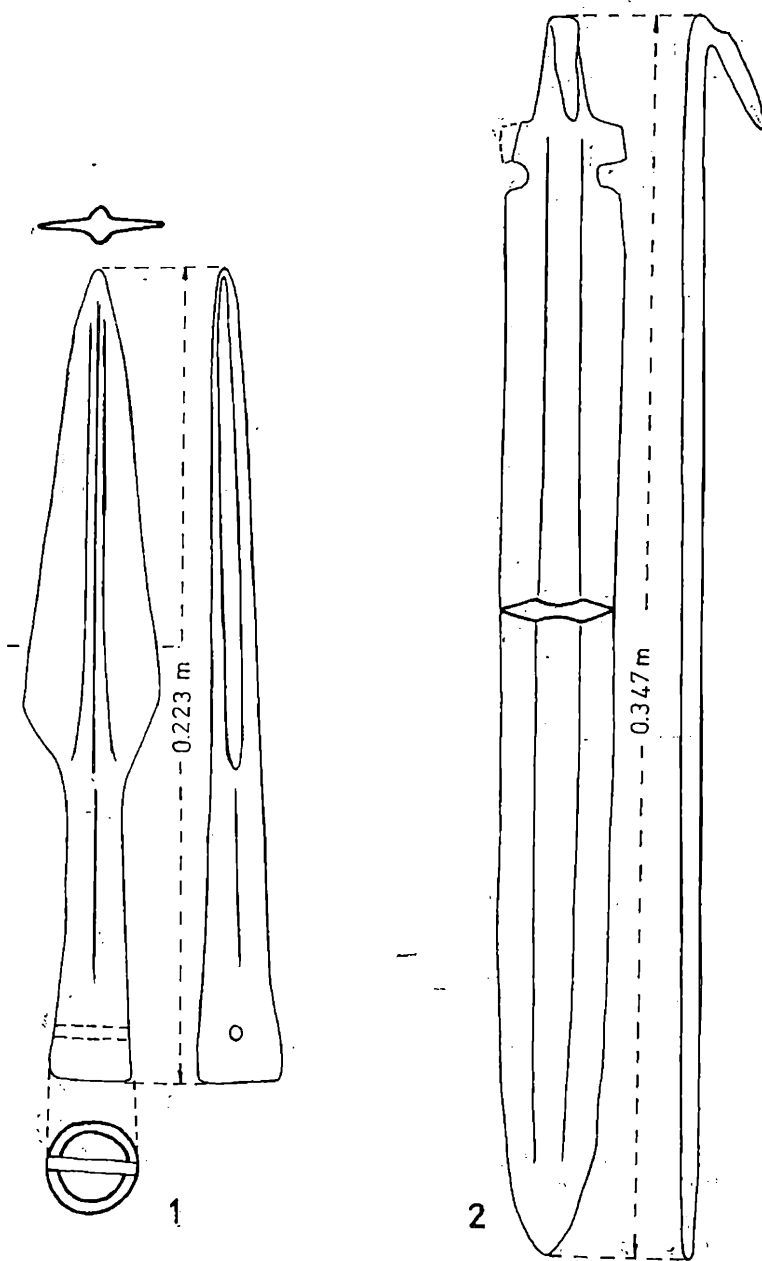

Fig. 12. — Arme de fier. 1 — vîrf de lance din locuința A₁₄; 2 — sabie din strat răscolit, sectorul C.

cuprinsul locuințelor. Ca o dovadă este menționată starea fragmentară a ceramicii din fiecare așezare, care numai într-o proporție redusă poate fi reconstituită. Afirmăția, deși în parte susținută de starea

Despre originea acestor locuințe de dimensiuni mari s-a exprimat opinia că ele trebuie considerate exclusiv ca elemente culturale aparținând triburilor germanice intrate în componența culturii Sintana de Mureș²⁰. O analiză mai atentă a locuințelor mari din cultura Sintana de Mureș—Cernjachov și acele construcții de dimensiuni mari din Silezia și din Schleswig—Holstein, cu care au fost comparate, arată însă că cele două grupe de complexe nu sînt chiar atît de asemănătoare. Dimpotrivă, în afara unor trăsături comune, datorate destinației lor identice, ele se deosebesc destul de mult unele de altele.

Originea locuințelor de dimensiuni mari, cu cite două sau chiar mai multe încăperi în cultura Sintana de Mureș—Cernjachov, ne este sugerată cu claritate de grupa de așezări cu locuințe mari, împărțite în mai multe încăperi și avînd temelii de piatră, descoperite în regiunea litoralului de nord al Mării Negre, în care s-a găsit *ceramică de factură Cernjachov*²¹. Construcții identice ca plan, clădite din piatră, se găsesc și în zona dunăreană a Imperiului roman și ele sprijină ideea că originea locuințelor de dimensiuni mari cu cite două încăperi din cuprinsul culturii Sintana de Mureș—Cernjachov trebuie căutată în lumea romană. Aceste locuințe reprezintă, așadar, o replică locală a construcțiilor romane din piatră, un rezultat al influențelor arhitecturii romane. În ceea ce privește eventualele influențe venite și din lumea germanică, trebuie arătat că ele sînt greu de apreciat numai pe baza comparațiilor sumare făcute pînă acum.

În mod obișnuit se spune că datarea așezărilor nu poate fi făcută cu exactitate, intrucît materialele nu se găsesc grupate în complexe închise, ci sînt amestecate, atît în stratul arheologic, cit și în

¹⁸ Vezi nota 10.

¹⁹ E. A. Rikman, *op. cit.*, *Sovetskaja Etnographija*, 1962, 3, fig. 3, 5; idem, *Etničeskaja istorija*, fig. 13, 5.

²⁰ Vezi notele 9 și 14.

²¹ K. A. Raevski, *Nazemnye sooruzenija zemledel'cev mez'dureč' ja Dnepra-Dnestra v I tysjačelietii n. c.*, SA, 23, 1955, p. 269 și urm.

de conservare și de situația materialelor descoperite în așezări, nu justifică, după părerea noastră, scepticismul generalizat. Bazându-ne pe unele serii de elemente tipologice menționate mai sus la descrierea ceramicii, am întocmit o diagramă cu prezența acestora în locuințe, în ateliere de olărie și în gropi, iar rezultatul ni se pare a fi edificator (Tabelul 4).

Tabelul 4

Complexele de locuire	F - Decor lenticular pe umăr Z - Vase de provizie cu brâu în relief F - Linii lustruite - romburi	Z - Vase de provizie cu benzi de linii adâncite F - Caneluri oblice Z - Oale cu brâu în relief Z - Castroane Z - Vase de provizie F - Castroane bitronconice fără decor F - Castroane bitronconice cu brâu în relief Z - Vase cu marginea fațetată și pufernic profilată Z - Oale cu umăr decorat Z - Oale cu marginea șanțuită la interior Z - Vase cu fund gros F - Vase cu prag pe umăr M - Castroanașe (cupe) cu marginea arcuită Z - Vase de provizie - linii drepte și în val adâncite F - Decor lustruit în rețea F - Decor executat prin ștanțare F - Vase cu fund plat M - Vase cu fund gros F - Decor lustruit - linii în val M - Cești tronconice	M - Oale mici cu marginea arcuită spre interior M - Oale mici cu marginea răsfrîntă M - Oale mari cu pereții subțiri Z - Pahare cu fațete ovale alungite F - Căni cu fațete verticale pe umăr M - Castroane tronconice cu marginea evazată M - Tipsele cu marginea puțin înălțată M - Tipsele fără margine ridicată	M - Castroane bitronconice M - Vase de provizie cu brâu în relief M - Tipsele cu marginea înălțată	Variante de locuințe					Cuptoare de olar - variante	Faze și etape	
					1	4	5	2	3			A
Locuința A ₃ Cuptor olar C ₁ Groapa B ₁ Cuptor olar C ₄												
Locuința B ₆ Locuința C ₁ Groapa A ₁ Locuința C ₉ Locuința B ₇ Locuința C ₆ Locuința B ₅ Locuința A ₅												
Locuința C ₁₆ Locuința B ₄ Locuința A ₁ Locuința C ₄ Locuința A ₉ Locuința A ₁₄ Cuptor olar C ₂ Locuința C ₇ Locuința A ₁₃												
Groapa C ₁₆ Groapa C ₄ Groapa C ₁₁ Locuința C ₈ Locuința C ₃ Locuința C ₁₃ Locuința C ₁₂ Groapa C ₁₀ Groapa C ₃ Groapa C ₁₃												

F - vase lucrate la roată din pastă fină
Z - vase lucrate la roată din pastă zgrunțuroasă
M - vase lucrate cu mîna

Diagrama întocmită ne permite să constatăm prezența a două grupe principale de complexe, care corespund la două faze cronologice.

Prima grupă (I) cuprinde locuințe, ateliere de olărie și gropi dintr-o fază mai veche, în care predomină în mod cu totul evident seriile tipologice ale ceramicii lucrate la roată, din pastă fină și din pastă zgrunțuroasă. În schimb, seriile tipologice ale ceramicii lucrate cu mîna sînt mult mai puține.

În cea de-a doua grupă (II), cu locuințe, ateliere de olărie și gropi dintr-o fază mai nouă, prezența seriilor tipologice este total schimbată, în sensul că predomină acelea ale ceramicii lucrate cu mîna.

Separția netă care se poate face între cele două grupe arată că amestecul de materiale în cuprinsul așezărilor nu este atât de mare încît să nu permită realizarea unei cronologii relative. Dealtfel, în afara unor excepții (locuințele C₃ și C₁₂; groapa C₁₀), surprinde chiar cît de puțin au fost antrenate materialele mai vechi în complexele mai noi.

Referitor la raportul cronologic dintre cele două grupe dispunem și de o situație stratigrafică foarte clară, întrucît locuința C₃ din grupa (faza) II se afla parțial peste cuptorul de olărie C₂ din grupa I.

În ceea ce privește grupa I, deși apare în general cu serii tipologice destul de compacte, ea ar putea fi despărțită în două subgrupe (I a și I b). Astfel, se observă că unele elemente tipologice se întîlnesc numai (vase de provizie decorate cu briu în relief; vase din pastă fină ornamentate cu motive romboidale lustruite sau decor lenticular pe umăr) sau sînt mai frecvente (vase din pastă fină cu prag pe umăr) în subgrupa I a, în timp ce altele se întîlnesc numai (oale mici lucrate cu mîna, cu marginea răsfrîntă sau arcuită spre interior; oale de dimensiuni mari lucrate cu mîna, avînd pereții subțiri; căni din pastă fină, cu fațete verticale pe umăr; castroane tronconice cu marginea evazată, lucrate cu mîna; pahare de sticlă cu fațete ovale alungite) ori sînt mai frecvente (vase din pastă zgrunțuroasă cu fundul gros, lucrate la roată; vase de provizii, decorate cu linii drepte și în val; vase din pastă fină, lucrate la roată, cu decor lustruit în rețea sau linii în val; vase din pastă fină, lucrate la roată, cu fundul plat; vase lucrate cu mîna avînd fundul gros; castroane lucrate cu mîna, cu marginea arcuită) în subgrupe I b). De asemenea, merită scos în evidență faptul că în etapa I b, deși ceramica lucrată la roată continuă să fie la fel de numeroasă și de variată ca în etapa precedentă (I a), se înregistrează o diversificare vizibilă a ceramicii lucrată cu mîna și o tendință clară de a imita forme de vase lucrate la roată. Cu toate că elementele tipologice deosebitoare între cele două subgrupe (I a și I b) nu sînt încă suficient de bine precizate, sesizarea și individualizarea lor necesitînd o prelucrare în continuare a materialelor, separarea lor se impune. Dealtfel, situația stratigrafică a cuptoarelor de olărie C₁ și C₂, în care ultimul suprapunea parțial pe primul, ne-ar întări această opinie, întrucît cuptorul de olărie C₁ este situat cronologic în etapa I a, iar cuptorul de olărie C₂ în etapa I b.

Raportate la diagrama seriilor tipologice, și deci la etapele cronologice, observăm că unele variante de locuințe și de cuptoare de olărie sînt caracteristice anumitor faze. Astfel, varianta 1 de locuințe se întîlnește cu preponderență în etapa I a; doar o singură locuință (B₄) apare în etapa următoare I b. De asemenea, locuințele din varianta 3 se întîlnesc numai în faza II, iar locuințele din varianta 5 exclusiv în etapa I b. Locuințele din varianta 2 se întîlnesc în toate fazele, iar locuințele din varianta 4 în etapele I a și I b.

Cuptoarele de olărie apar și ele diferențiat. Cele din varianta A se întîlnesc în etapa I a, cel din varianta C în etapa I b, iar cel din varianta D în faza II.

Interesantă este și repartiția locuințelor în planul așezării, pe etape cronologice.

Cele 20 locuințe incluse în diagramă, care au putut fi deci raportate la fazele și etapele așezării, se repartizează astfel:

— în etapa I a (faza I), 3 locuințe sînt din sectorul B (sud), 3 locuințe din sectorul C (centru) și 2 locuințe din sectorul A (nord);

— în etapa I b (faza I), 1 locuință este din sectorul B, 3 locuințe sînt din sectorul C și 4 locuințe din sectorul A;

— în faza II, toate cele 4 locuințe sînt situate în sectorul C.

Prin urmare, s-ar putea aprecia că intensitatea de locuire a fost în prima etapă (I a) aproximativ uniformă în toate cele trei sectoare (A, B și C) ale așezării. În cea de a doua etapă (I b), ea s-a concentrat în sectoarele A și C, iar în ultima fază (II) numai în sectorul C. Tot în sectorul C pare să fi funcționat exclusiv de-a lungul celor două faze (I a—I b, II) și atelierele de olărie.

Cele două variante de cuptoare cu stîlp central (Tabelul 3) par a indica o departajare în timp, în sensul că atelierul de dimensiuni mai mici din varianta B (cuptorul de olărie C₂) se datează într-o fază mai tîrzie a așezării de la Iași-Nicolina. Spre această concluzie ne conduce analiza ceramicii din cuptoare. Totodată, s-ar putea trage unele concluzii mai generale cu privire la evoluția cuptoarelor de olărie și la dezvoltarea producției de ceramică lucrată cu roata. Capacitatea mai mică a cuptoarelor trebuie legată și de tendința vizibilă de micșorare a vaselor către sfîrșitul secolului al IV-lea e.n. și începutul celui următor. De asemenea, în aceeași perioadă se observă o creștere procentuală și o diversificare a ceramicii lucrate cu mîna, în dauna aceleia lucrate la roată, ceea ce s-ar explica prin capacitatea mai mică de producție a atelierelor de olărie perfecționate. Fenomenul este observabil în toate regiunile Imperiului roman de la Dunărea mijlocie și pînă în zona pontică, în care marile centre de producție de olărie dispar sau își diminuează mult producția. O situație similară se constată și în alte domenii ale activității de producție din Imperiul roman.

Cuptoarele de ars oale cu două camere suprapuse și cu grătarul susținut de un stîlp central (sau perete median) sînt cunoscute pe teritoriul Moldovei încă din secolul I e.n. Dintre descoperirile mai timpurii poate fi amintit cuptorul de ars oale cu grătarul susținut de un stîlp central de la Piatra Neamț-Bitea Doamnei²². Atelierele de acest tip sînt foarte răspîndite în secolele II—IV e.n.²³. Un studiu foarte cuprinzător despre cuptoarele de olărie din regiunea Dunării mijlocii și inferioare oferă

²² C. Mătasă, I. Zamoșteanu și M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Piatra Neamț, Materiale*, 7, 1961, p. 340.

²³ Gh. Bichir, *Cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Vîrteșcoiu-Poicnești. Un atelier de olărie descoperit*

la *Butnărești*, SCIV, 17, 1966, p. 489—509; idem, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 52—62; I. Ioniță, *ArhMold*, 4, 1966, p. 198—199.

informații și concluzii interesante cu privire la zonele de răspindire a acestora, pe etape cronologice, precum și dovezi concludente asupra faptului că redimensionarea cuptoarelor (micșorarea lor) este strict legată de natura producției de olărie în Imperiul roman și în regiunile învecinate de la nordul Dunării de jos ²⁴.

Din diagrama privind cronologia internă a așezării de la Iași-Nicolina (Tabelul 4) rezultă foarte clar că între etapele I a și I b nu poate fi decît o continuitate de locuire, întrucît majoritatea elementelor tipologice din etapa I a apar în și etapa I b. Trebuie reținut însă că în etapa I b schimbările tipologice (diversificare, imitații după vase la roată) intervin aproape în totalitate în domeniul ceramicii lucrate cu mîna și nu în acela al ceramicii lucrate la roată, ceea ce arată o stagnare evidentă în activitatea atelierelor de olărie perfecționate. Dealtfel, la acest nivel cronologic, la produsele realizate în atelierelor perfecționate se vede adesea o pregătire mai neglijentă a pastei folosite pentru modelarea vaselor.

De asemenea, tehnica este mai puțin îngrijită, multe vase apărînd cu greșeli de execuție, inclusiv în ceea ce privește decorul. Semnificativ este și faptul că diversificarea se face avînd ca model formele lucrate la roată. Acesta este începutul timid al unui proces care se va generaliza după sfîrșitul etapei I b, cînd produsele la roată au devenit mult mai rare și se recurge la folosirea pe scară largă a vaselor lucrate cu mîna. Prin urmare, cauza principală ce a determinat înlocuirea vaselor modelate la roată cu acelea lucrate cu mîna trebuie căutată în încetarea activității de producție din atelierelor perfecționate. Această constatare vine tocmai să explice de ce în faza II a așezării de la Iași-Nicolina marea majoritate a ceramicii este lucrată cu mîna. Apariția unor forme ceramice în etapa I b, cum sînt tîpsiile fără margine ridicată sau cu margine puțin înălțată, care devin frecvente în faza II, arată că între cele două faze sînt legături directe, fără a se interpune un hiatus. Prin urmare, păstrarea unor caracteristici ale ceramicii lucrată la roată în producția vaselor lucrate cu mîna reprezintă tocmai elementele de continuitate, iar deosebirile tipologice în ceramica din etapa I b și faza II nu trebuie raportate la o întrerupere a locuirii, ci doar la o schimbare importantă în ceea ce privește activitatea de producție a olăriei. Fenomenul este de o mare complexitate și poate fi urmărit pe spații mai largi și, de asemenea, coroborat cu schimbări foarte importante și de același gen din alte compartimente ale vieții economice ²⁵.

În concluzie, în evoluția așezării de la Iași-Nicolina au putut fi stabilite două faze (I și II), prima dintre ele fiind divizată în două etape (I a și I b).

Etapa I a este caracterizată prin locuințe îngropate în sol și prin locuințe de suprafață cu orientarea spre est și prin cuptoare de olărie cu două camere suprapuse de dimensiuni mai mari, care își găsesc analogii în așezările culturii Sintana de Mureș. Important de reținut este faptul că ceramica descoperită în complexele din această etapă are cele mai apropiate analogii în complexele tîrzii ale acestei culturi. Dealtfel, brățara de argint cu capetele deschise și ușor îngroșate (fig. 11, 1), care se datează în general în prima jumătate a secolului al V-lea e.n., poate fi un indiciu semnificativ. Ținînd seama de această piesă, de tehnica și de forma vaselor, ca și de celelalte elemente tipologice, din care amintim fibula de bronz din locuința A₅ (fig. 11, 2), se poate formula opinia că grupa de complexe din etapa I a ar putea fi datată în a doua jumătate a secolului al IV-lea e.n. și în prima jumătate a secolului al V-lea.

Grupa complexelor din etapa I b se caracterizează prin locuințe îngropate și de suprafață orientate cu precădere spre sud și prin cuptoare de olărie cu două camere suprapuse de dimensiuni mai mici. Repertoriul de forme ceramice și ornamente este mai bogat; apar unele forme noi de vase lucrate cu mîna, între care și tîpsiile. Importurile de ceramică romană, ca și de alte produse, sînt înlocuite acum cu imitații locale. Datarea complexelor din această grupă, pe baza tipurilor ceramice și a palarelor de sticlă cu fațete ovale alungite sau cu fațete hexagonale (fig. 11, 4-6), ar putea fi făcută aproximativ la mijlocul și în cea de a doua jumătate a secolului al V-lea e.n. Aceleași etape îi aparține vîrfurile de lance de fier din locuința A₁₄ (fig. 12, 1) și fragmentul de pahar de sticlă cu pereții groși și fațete hexagonale (fig. 11, 7) din construcția anexă B₃. Sabia de fier găsită întîmplător prin lucrările de excavație în sectorul C (fig. 12, 2) aparține mai curînd etapei I a decît I b.

În sfîrșit, complexele din faza II se caracterizează numai prin locuințe îngropate orientate cu fața spre sud (ca și acelea din etapa I b), prevăzute cu cuptoare de piatră pentru foc. Cuptorul de olărie adosat la locuința C₈ este de tipul cu o singură cameră. Ceramica se deosebește destul de mult de aceea din fazele anterioare. Pasta este mai prost frămîntată. Totuși, dacă avem în vedere că tîpsiile au apărut încă din etapa I b, că vasele de provizie lucrate cu mîna imită și preiau elemente de la vasele de provizie lucrate la roată, atunci se poate trage concluzia că formele ceramice din faza II își au originea în ceramica lucrată la roată din faza I. Tocmai această situație ne face să presupunem că

²⁴ J. Henning, *Entwicklungstendenzen der Keramikproduktion an der mittleren und unteren Donau im 1. Jahrtausend n. Z.*, *ZfA*, 11, 1977, p. 181-208.

²⁵ Vezi pentru aceasta și lucrarea lui D. Claude, *Die Handwerker der Merowingerzeit nach den erzählenden und urkundlichen Quellen. Das Handwerk in vor- und frühgeschichtlicher Zeit, I (Historische und rechtshistorische Beiträge*

und Untersuchungen zur Frühgeschichte der Gilde) (Hrg. H. Jahnkuhn, W. Janssen, R. Schmidt-Wiegand, H. Tiefenbach), *Bericht über die Kolloquien der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas in den Jahren 1977 bis 1980*, Göttingen, 1981, p. 204 și urm., cu o bibliografie selectivă.

faza a II-a a aşezării trebuie situată imediat în continuarea etapei I b din faza I, adică la sfârşitul secolului al V-lea şi în prima jumătate a secolului al VI-lea. Schimbările care au loc în producţia de olărie, şi anume trecerea relativ rapidă de la ceramica lucrată la roată spre ceramica lucrată cu mâna, nu pot fi puse pe seama aşezării slavilor în aceste regiuni, cum se încearcă uneori a se acredita ideea; ele sînt determinate de fenomenele de criză prin care au trecut Imperiul roman şi regiunile aflate în sfera lui de influenţă, în perioada de tranziţie de la antichitatea tîrzie către evul mediu, şi care se manifestă aici încă înainte de venirea slavilor.

WICHTIGE ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS DER ENTSTEHUNGSZEIT DES RUMÄNISCHEN VOLKES IN DER SIEDLUNG IAŞI-NICOLINA

ZUSAMMENFASSUNG

Im Wohnviertel Nicolina von Iaşi im Nordosten Rumäniens wurden in den Jahren 1975 bis 1978 umfassende Rettungsgrabungen durchgeführt. Dabei wurde eine ganze Anzahl von Fundkomplexen der Jüngeren Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit ausgegraben, insgesamt zweiunddreissig Häuser, vier Feuerstellen aus Stein und Lehm, zwei Öfen aus Stein, dreiundzwanzig Gruben und fünf Töpferöfen. Ausserdem wurden auf demselben Gelände fünf neolithische Häuser der Cucuteni-Kultur (Häuser Nr. 2, 6, 7, 10 und 12), sieben Brand- und Körperbestattungen aus verschiedenen Epochen, sowie vereinzelte Siedlungsreste der Bronze- und Hallstattzeit freigelegt.

Die Siedlung Nicolina liegt an der unteren Terrasse des Nicolina-Baches und hat eine Länge von mehr als 1 000 m. Sie war ursprünglich durch natürliche Sümpfe in drei Teile geteilt: Teil A im Norden (Abb. 1), Teil B im Süden und Teil C in der Mitte.

Die 32 Häuser gehören zwei verschiedenen Kategorien an. Zur ersten gehören die Grubenhäuser und zur zweiten Häuser deren Fussboden auf der Höhe des umliegenden Geländes lag. Die siebzehn Grubenhäuser sind nicht gleich tief in der Erde. Sie sind nicht gleichmässig orientiert, sind verschieden gross und unterscheiden sich in der Art der Feuerstellen (Abb. 2). Drei Varianten (1—3) sind zu erfassen (Tabelle 1). Die Häuser der zweiten Kategorie weisen deutliche Unterschiede der Orientierung, Grösse und Einrichtungen für Feuerstellen und Öfen auf. Sie sind ein- oder zweiräumig (Abb. 3). Zwei Varianten (4—5) sind feststellbar (Tabelle 2).

In der Siedlung Nicolina wurden fünf Töpferöfen entdeckt, von denen vier zum Typ des Zweikammerofens gehören. In der Orientierung, im Durchmesser, in der Dicke der Rostplatte, in der Form und Grösse der Brennkammer, sowie in den Ausmassen des Heizkanals weisen sie deutliche Unterschiede auf (Abb. 4). Es sind insgesamt drei Varianten (A, B und C) zu unterscheiden (Tabelle 3). Ein letzter Töpferofen gehört zu einer vierten Variante D. Er hat einen einzigen Raum und war an das Haus C₈ angebaut. Die Feuerstelle bestand aus Bruchstücken von Keramik und Lehm (Abb. 2, b).

Die Funde aus der Siedlung Nicolina bestehen aus viel Keramik (Abb. 5—10) und etlichen Gegenständen aus Silber, Bronze, Eisen, Glas, Ton, Bein und Stein. Bemerkenswert sind verschiedene Arten von Werkzeugen, Toilettegegenständen, Schmucksachen und Glasbechern (Abb. 11). Waffen sind — wie zu erwarten — selten. Es gibt nur ein Schwert und eine Lanzespitze (Abb. 12). Zwei Münzen von Hadrian und Antoninus Pius die aus einer viel älteren Zeit stammen können nicht für die Datierung der Fundstelle verwendet werden.

Es ist genug schwer Siedlungsmaterial genauer zu datieren, da es zum Unterschied von Gräberfeldern meist keine geschlossenen Funde enthält. Trotzdem scheint es, daß sich für eine chronologische Gliederung in Nicolina Möglichkeiten bieten. Von den erwähnten Keramikarten und von den Merkmalen der Häuser, Töpferöfen und Gruben ausgehend, habe ich ein Diagramm (Tabelle 4) aufgestellt, das zwei Hauptgruppen von Merkmalen aufweist, die als chronologische Phasen aufgefasst werden müssen. Die erste Gruppe umfasst Häuser, Töpferwerkstätten und Gruben einer älteren Phase, in der ganz offensichtlich die Drehscheibenware aus feinem und aus gemagertem Ton vorherrscht. Die Formen der handgemachten Keramik sind hier viel seltener. In der zweiten Gruppe mit Häusern, Töpferwerkstätten und Gruben einer jüngeren Phase herrscht handgemachte Tonware deutlich vor. Die typologisch begründete chronologische Abfolge der beiden Gruppen lässt sich auch stratigraphisch beweisen. Das Haus C₃ der zweiten, jüngeren Gruppe liegt teilweise über dem Töpferofen C₂ der ersten, älteren Gruppe. Es sieht so aus, als sei die Gruppe I noch weiter in die Stufen I a und I b zu unterteilen. In der ersten fehlen einige typologische Merkmale und andere sind seltener als in der Stufe I b. Andere Merkmale fehlen in der Stufe I b oder sind hier selten. Die unterscheidenden Merkmale wären vielleicht nicht ausreichend genug, wenn nicht der Töpferofen C₂, den man zur Stufe I b rechnen muss, teilweise über dem Töpferofen C₁ läge, der zur Stufe I a gehören dürfte.

Die Tabelle 4 zeigt, dass Häuser der Variante 1 vorwiegend auf der Stufe I a vorkommen, ausgenommen das Haus B₄, welches zur Stufe I b gehört. Häuser der Variante 5 kommen nur in der Stufe I b und die der Variante 3 nur in der Stufe II vor. Häuser der Variante 4 sind in den Stufen I a und I b und nur die der Variante 2 in allen Stufen vertreten. Auch die Töpferöfen sind verschieden verteilt. Die der Variante A sind in der Stufe I a, die der Variante C in der Stufe I b und die der Variante D in der Stufe II vertreten.

Was die Chronologie betrifft, könnte die Stufe I a in der zweiten Hälfte des 4. Jhrs. und in der ersten Hälfte des 5. Jhrs., die Stufe I b ungefähr um die Mitte und in der zweiten Hälfte des 5. Jhrs. und die Stufe II am Ende des 5. und am Anfang des 6. Jhr. angesiedelt werden. Die Ersetzung der Drehscheibenkeramik durch die handgemachte Keramik verläuft vor der Ansiedlung der Slawen in dieser Gegend und wird von der Krise des Römischen Reiches (einschliesslich der unter seinem Einfluss stehenden Gebiete) in der Übergangsperiode von der Antike zum Mittelalter bestimmt.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. — Plan der Grabungsfläche A : L — Häuser (die senkrecht schraffierten Häuser gehören zur Cucuteni-Kultur); V — Herdstelle; Gr — Grube; M — Grab.

Abb. 2. — Grubenhäuser A₅ (a) und C₈ (b). 1 — Humus; 2 — schwarze Erde; 3 — graue Erde; 4 — braune Erde; 5 — Lehm; 6 — Herdstelle des Töpferofens; 7 — Steine.

Abb. 3. — Häuser C₈ (a) und A₁ (b). 1 — Herd aus Stein und Lehm; 2 — Herd aus Lehm; 3 — erhaltene Wandteile; 4 — angenommener Wandverlauf; 5 — Pfostenloch; 6 — verkohlter Pfosten.

Abb. 4. — Töpferöfen C₁ und C₂. 1 — verbrannte Erde; 2 — Rostplatte.

Abb. 5. — Handgearbeitete Keramik. 1, 2 — Haus A₁₄; 3 — Grube C₁₀; 4 — Töpferofen C₂; 5 — Haus A₁; 6 — Grube C₁₁; 7 — Grube C₁₃; 8 — Grube C₃; 9 — Haus C₁₃; 10 — Schicht, Fläche B; 11 — Haus C₇; 12 — Schicht, Fläche C.

Abb. 6. — Drehscheibenkeramik aus gemagertem Ton. 1, 10 — Haus C₄; 2 — Haus A₄; 3 — Töpferofen C₂; 4 — Schicht, Fläche B; 5 — Haus A₃; 6 — Haus B₅; 7 — Haus A₁; 8 — Schicht, Fläche A; 9 — Haus C₁₂.

Abb. 7. — Drehscheibenkeramik aus gemagertem Ton. 1, 2 — Haus C₄; 3, 4 — Töpferofen C₄; 5–7 — Haus A₁.

Abb. 8. — Amphoren und Krausengefässe. 1 — römische Amphora aus Haus C₅; 2 — Nachahmung einer römischen Amphora aus Haus A₉; 3, 4 — Krausengefässe aus Haus A₁₄ (3) und A₉ (4).

Abb. 9. — Drehscheibenkeramik aus feinem Ton. 1 — Schicht, Fläche C; 2 — Grube C₁₅. 3 — Haus B₄; 4 — Haus A₁₄; 5 — Haus B₇; 6, 9 — Haus C₇; 7 — Haus C₁₆; 8, 10, 11 — Töpferofen C₄; 12 — Haus A₉.

Abb. 10. — Drehscheibenkeramik aus feinem Ton. 1, 2, 4 — Haus A₉; 3, 6, 7, 9 — Haus C₁₆; 5 — Haus A₁₄; 8 — Schicht, Fläche C.

Abb. 11. — Silberner Armring (1 — Haus C₆), bronzene Fibeln (2 — Haus A₅; 3 — kleiner Bau B₁) und Glasbecherfragmente (4, 5 — Haus A₉; 6 — Haus A₁₄; 7 — Haus B₃). Fläche C.

Abb. 12. — Eisenwaffen. 1 — Lanzespitze aus Haus A₁₄; 2 — Schwert aus aufgescharrter Schicht, Fläche C.